

Kitap Tanıtımı | Book Reviews

International Journal of Mardin Studies
(IJMS), 2024, 5(1), s. 82-85.

Zeynep Gül KÜÇÜK,
Mardin Çevresinde Süryaniler
(Kitap Tanıtımı / Book Reviews)

Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi
Eyyüp EFEOĞLU

Zeynep Gül Küçük, *Mardin Çevresinde Süryaniler*, (Ankara: Sarkaç Yayınları, 2013, 190 sayfa, ISBN: 978-605-4556-27-4).

Mezopotamya coğrafyası, bulunduğu jeopolitik konum ve sahip olduğu fiziki verimlilik sayesinde nice dil, din ve ırk çeşitliliğine mazhar olmuş, beşeri farklılığın ana öznesini teşkil etmiştir. Bu özne, zengin sosyal ve kültürel bir mirasın doğmasını sağlamıştır. Bu mirasın müşahhas verileri, toplumların geçmişten günümüze aktarmış oldukları; şiir, ezgi, atasözü, tekerleme, destanlar, hikâyeler ile efsaneler üzerinden somutlaşmıştır. Bunlar aynı zamanda toplumların manevi dünyası için önemli olan gelenek ve görenekleri ile inançlarını yansıtmaktadır. Mezopotamya coğrafyasının nail olduğu bu kültürel ve sosyal mozaik, yakın coğrafyalarda yaşamını sürdüren toplumların bütünüyle genişleyerek çeşitlenmiştir. Bu bakımdan Mezopotamya, eski çağlardan beri dinlerin, kültürlerin ve toplumsal yaşamların kesiştiği bir merkez hâline gelmiştir. Bahsini ettiğimiz merkezden bir parçası olan Süryaniler, başta Mezopotamya olmakla birlikte Suriye'nin orta ve kuzey kesimleri ile Anadolu coğrafyasının geniş iklimlerinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Şüphesiz bu iklimlerin en yoğun olduğu bölge Mardin ve çevresini kapsamaktadır. Zeynep Gül Küçük tarafından kaleme alınan, 2013 yılında Sarkaç Yayınları vasıtasıyla yayımlanan "*Mardin Çevresinde Süryaniler*" adlı eser, Süryanilerin siyasi, sosyal, kültürel ile iktisadi konularını, kitabın temel muhtevasını oluşturan Mardin ve çevresinde sınırlayarak ele almaktadır. Akademik araştırma yöntemleri kıstas alınarak hazırlanan bu eser, sadece bilimsel çevre değil aynı zamanda genel okuyucu kitlesi için de sade, didaktik ve açıklayıcı üslup teknikleriyle kaleme alınmıştır.

Eser; *Giriş, Beş Bölüm, Sonuç* ile Hz. Muhammed tarafından hazırlatılan, Süryaniler ve diğer Hristiyan cemaatlere verildiği iddia edilen Ahitname belgesinin tercümesiyle görsellerinin eklendiği *Ek-A*, Süryanilerin sosyal, kültürel ve dini yapılarına ait fotoğraflarla müşekkel olan *Ek-B* biçiminde *İki Ekten* oluşmaktadır.

Eserin *Giriş* kısmında (s.1-3) konunun belirlenmesi, amacı ve sınırları ile birlikte izlenen metodolojik yöntem ve kaynaklardan bahsedilmiştir. Yazar, dinler tarihi incelemelerinde objektif yaklaşımı hedefleyerek, Süryanileri nesnel bir biçimde ele almaya çalışmış, konuya bağlı gelişen problematikleri karşılaştırma yöntemiyle açıklamıştır. Buna göre, eserin ana teması olan Mardin ve çevresindeki Süryaniler konu sınırını oluştururken, Keldani, Nasturi, Asuri, Yakubi, Sabii gibi etnik ve dini kavramlar olmak üzere İstanbul, Hindistan, Suriye, Irak, Lübnan, Ürdün, İsrail, Amerika, İsviçre, Almanya, Fransa, Hollanda ve Brezilya'da yaşayan Süryaniler konunun sınırları dışında kalmış; ancak muhtevaya bağımlı şekilde kısaca bahsedilmiştir. Yazar, aynı şekilde eserin temel dinamiği olan kaynaklar kısmında, ince ve sık dokuduğu metodolojik yöntemlerden bahsederken, saha çalışmasına önem verildiğini bu sebeple Süryanilerin kilise ve manastırlarının ziyaret edilerek kaynak toplandığını, metropolit ve papaz görüşmeleriyle konu sınırlılıklarının pekiştirildiğini aktarmaktadır. Bununla beraber literatür taraması sürecinde Süryaniler hakkında yazılan eserleri zikrederken, önemli kaynak bütünlüğünü oluşturan Süryanice eserlerin, dil yetersizliği sonucunda bizatihi incelenemediği ancak Süryani müelliflerin telif ettiği Türkçe eserlerin birincil kaynak olarak ele alındığına dikkat çekmektedir.

Eserin *Birinci Bölümü*'nde (s. 5-35), Süryanilerin tarihsel gelişimi; Hristiyanlık öncesi ile sonrası olmak üzere Süryani adı, kökeni ve dili ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Yazar, titiz etimolojik inceleme ile Süryani ismine ait tarihsel verilerle isnat edilen görüşlere yer vermiş; ancak nihai olarak Süryani kelimesinin günümüzde çeşitli ırk ve kimliklere bağlı olmalarına rağmen Hristiyan mezhebi ve kilise yandaşları olarak kullanıldığını ifade etmiştir. Ayrıca ilgili tabirin yanı sıra Süryani ismiyle mevcut olarak kullanılan "Süryani Kadim" ifadesi hakkında da bilgi vermiş, detaylı bir semantik inceleme yapmıştır. *Süryanilerin Kökeni*, eserin dikkat çeken başlıklarındandır. Yazar, Süryanilerin kökeni hakkında detaylı bir etnolojik yaklaşımla birlikte farklı görüşleri sunarak, tartışma ortamı yaratmaya çalışmıştır. Süryanilerin Hristiyan öncesi ve sonrası kökeni hakkında varılan sonuç aktarılan görüşler bütünlüğünde sağlanarak, Süryani toplumunun, Asurluların bir parçası, Aramilerin bir kolu veyahut İsa öncesinden itibaren kadim Mezopotamya halkı olduğu görüşleri işlenmiştir. Bu kısımda, Süryani Ortodoks kilisesi ile Süryani aydınların köken tartışmalarında farklı görüşlere sahip oldukları tasrih edilmiştir. Süryani dilini filolojik yeterliliğe bağlı bir şekilde inceleyen yazar,

Mezopotamya zenginliğiyle harmanlanan bu kadim halkın, Sami dil ailesine bağlı dönemin baskın dili olan Aramicenin önemli bir temsilcisi olduğu aktarırken, Süryanicenin kendi içerisinde Doğu ve Batı lehçelerine ayrıldığı ifade eder. Gelişen tarihsel devrim, Süryanicenin tekâmülünü etkilemiştir. Yazar, bu devrim sürecini VII. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar aktarırken, Süryanicenin VIII. ve X. yüzyıllarda bilim ve kültür dili olarak öncü olduğunu, Arapçanın baskın dil biçiminde tarih sahnesinde yükselmesiyle beraber Süryani alfabesiyle yazılan “Gerşuni Dili’nden söz ederek, Süryani diline ait morfolojik yaklaşımlar genel okuyucu kitlesine uygun bir şekilde aktarılmıştır. Zengin dil yapısıyla dikkat çeken Süryani dilinin Mardin ve civarında günlük hayatta konuşulan “Turoyo” dili ile yazılı kaynaklarda kullanılan Süryanicenin farklılığı eser içerisinde irdelenmiştir. Yazar, Süryanilerin kökeni hakkında farklı görüşler ile bütüncül yaklaşmışsa da *Süryanilerin Tarihi* adlı alt başlığında Hristiyan öncesi Süryanilerin Arami kökenli olduğunu kesin ifadelerle belirtmiştir. Akabinde Süryani toplumunun Hristiyanlığa geçiş ile Antakya Süryani Kilisesinin oluşumu ve önemi tarihsel boyutlarıyla tetkiki bir şekilde ele alınarak, teolojik yaklaşımlarla Süryanilerin Hristiyan dini dâhilinde sürdürdüğü faaliyetler ve gelişen kristoloji tartışmalarına yer vermiştir. İslamiyet’in doğuşuyla beraber artan Müslüman Arap hâkimiyeti karşısında Süryanilere mukabil gelişen hoşgörü sıklıkla belirtilmiş olup Türk-İslam devletleri devrinde de bu hoşgörü devam etmiş ve Süryanilerin ile diğer azınlıkların sosyal, kültürel ve dini yaşamlarına saygı gösterilmesi bahsi eserin önemli bir bölümünü oluşturmuştur. XIX. yüzyıl başlarında artan ulus-devlet anlayışıyla beraber gelişen merkeziyetçilik, Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde büyük bir sorun haline almıştır. Nitekim imparatorluk içerisinde bulunan gayrimüslim tebaanın bağımsızlık idealleri veyahut batılı devletlerin Osmanlı Devleti’nin iç işlerine el atması farklı siyasi iç çekişmeler ile olgulara sebebiyet vermiştir (Koç Başar, 2017: 198). Bu bakımdan Süryanilerin Osmanlı idaresine bağlı ve itaatkâr oldukları, Süryani kadimlerin, Türklerle müşterek yaşama arzularını Lozan Antlaşması’na kadar taşıdıkları aktarılmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra Süryani toplumunun cumhuriyet ideolojisini hemen benimseyerek entegre olması yazar tarafından dikkatle mütalaa edilen kısım olmuştur. XX. yüzyıl ortalarında çeşitli sebeplerle Süryanilerin artan göç nedenleri sebep ve sonuçlarıyla incelenerek, günümüz Süryani toplumunun güncel yaşamları okuyucuya nakledilmiştir.

Eserin *İkinci Bölümü*’nde (s.37-49), Mardin çevresinde yaşayan Ortodoks Süryanilerin sosyolojik yapısı ele alınmış, dini yaşamın önemli bir bölümünü oluşturan ibadet ile inanç esasları ve kilise idaresinin yapısal özellikleri incelenerek, anlaşılır bir dille okuyucuya sunulmuştur. Eser, Ortodoks Süryanilerin inanç esaslarını Tanrı, Melekler, Kutsal Kitap, Kıyamet ve Günah alt başlıkları ile ele alarak Ortodoks Süryanilerin inanış doktrinlerini âdeta resmetmiştir. Bununla beraber ibadet esasları kapsamında önemli literatür hazinesini oluşturan yazar, Süryani Ortodoksların yapısal olarak namaz ve oruç çeşitlerini alt başlıklarla tezyin etmiş, Ondalık ile Kutsal Ziyaret hakkında detaylı bilgiler sunmuştur. Bu bilgiler içerisinde vacip olan niteliklerin sıralanması, mevcut ibadetlerin Süryani Ortodokslar nezdindeki hassasiyetine önem atfetmiştir. Tapınmanın somut işleyişini sağlayan mabetler, her dinde olduğu gibi Ortodoks Süryaniler içinde önemli bir yere haizdir. Süryani kilise örgütünü, sahip olduğu teolojik yapı içerisinde ele alan yazar, teferruatlı bir araştırma ile din adamlarını hiyerarşik sınıflandırmayla beraber Episkoposluk (Başrahiplik), Papazlık ve Diyakosluk biçiminde üçe ayırarak, kendi içlerinde sahip oldukları rütbeler, yetki ve sorumluluklar ile yeterliliklerine kadar etraflı ve ayrıntılı tahkiklerde bulunmuştur. Bu araştırmalar sürdürülürken Süryanilerin Türkiye’de mevcut olan yapılanmalarını “Süryani Kadim Cemaati”, Süryani Katolik Cemaati”, “Süryani Protestan Cemaati” şeklinde üç grupta incelemiştir.

Eserin *Üçüncü Bölümü* (s.51-77), Hristiyanlıkta Sakrament doktrini, teolojik yapı bütünlüğünde etimolojik ve tarihsel incelemeler ile ele alınarak kitabın en hacimli bölümünü oluşturmaktadır. Somut ve soyut ibadetlerin pratiğini yansıtan Sakrament teolojisi, kapsamlı bir yöntemle tahkik edilmiş; sakramentlerin sayıları, özellikleri, uygulanış biçimleriyle şartları ve çeşitleri detaylıca okuyucuya sunulmuştur. Dini ayinler bütünü oluşturduğu bu yapının Hristiyanlık içerisindeki önemi, Hristiyan yaşamın ilahi inayetini içeren Tanrı ve İsa Mesihi tanıtan, önceleyen kutsal simgelerden teşekkül olduğudur. Yazar, genelden özele anlatım biçimiyle Hristiyanlık dâhilinde ele aldığı sakrament bahsini, Doğu kiliseleri olmakla Ortodoks Süryani kilisesini kapsayan araştırmalarla incelemektedir. *Sakramentlerin Sayısı* adlı alt başlığında, yazar kümülatif olarak ele aldığı kaynakları, karşılaştırmalı biçimde Hristiyanlar nezdinde bir yapı sunarak sıralamıştır. Bunun üzerine etraflıca incelenen; Vaftiz, Murun, Tevbe, Evharistiya, Hasta Yağı, Kehnutluk, Nikâh adlı sakrament çeşitleri,

iki başlık altında tahkik edilip Hristiyanlıkta ve Süryani Ortodokslarda sakramentlerin muhtevaları olmakla uygulanış biçimleri ve nitelikleri karşılaştırmalı üslupta sorgulanarak okuyucu kitleye Sakrament teolojisi hakkında geniş bilgiler sunulmuştur. Bu bilgiler içerisinde mevcut kavramların Süryanice karşılığının verilmesi konu bütünlüğü açısından faydalı olmuştur.

Eserin *Dördüncü Bölümü*'nde (s.79-92), konu sınırlılıkları üzerinden Mardin ve çevresindeki Süryanilerin sivil yaşamı ayrıntılı bir biçimde ele alınarak; sosyal, kültürel ve iktisadi olgularla tezyin edilmiştir. Yazar, okuyucuya konu içerisindeki genel kavramsal muhtevayı açıkladıktan sonra Süryanilerin toplumsal yapı bütünlüğünü ayırmış olduğu alt başlıklar neticesinde irdelenmiştir. Buna göre Süryanilerin, örf-adet ve gelenek-göreneklerinin tamamı olacak şekilde; bayramlar, düğünler, aile hayatı ile cenaze merasimleri ve toplumsal hayatın önemli bir kısmını oluşturan dayanışma faaliyetleri araştırılarak başta çeşitleri olmakla yeterlilikleri kapsamlı bir şekilde tasvir edilmiştir. Süryaniler, tarihsel süreç içerisinde kültürel motiflerini sanat ve zanaat nosyonlarıyla mekân fark etmeksizin kendi yapılarında işlemişlerdir. Bu yapı "*Süryanilerde El Sanatları*" adlı alt başlığında toplanarak açıklayıcı bir üslupla okuyucuya sunulmuştur.

Eserin *Beşinci Bölümü* (93-131), Mardin ve çevresinde bulunan Süryanilerin dini yapıları ile bu yapıların iç mekanizması ve sürdürülen eğitim faaliyetleri müfredatlarıyla beraber genişçe incelenmiştir. Kilise ve manastırın önemiyle başlayan yazar, genel bir sunuşun ardından Süryaniler özelinde kapsamlı bir araştırma yaparak, manastırların, Süryani medeniyeti ile kültürünün nasıl canlı tutulduğundan iâşe ve ikmaline kadar geniş bir panorama çizmiş, akabinde Süryanilerin ibadethanelerini, "*Mardin'deki Kilise ve Manastırlar*", "*Mardin Çevresindeki Kilise ve Manastırlar*", "*Resmi Kayıtlarda İsmi Bulunmakla Birlikte Hakkında Bilgi Edinilmeyen Mabetler*" adı altında üç alt başlık üzerinden titizce tahkik etmiştir. Yazar, kapsayıcı gözetimin ardından sorgulayıcı bir üslupla, ele almış olduğu kilise ve manastırların coğrafi ile demografik bilgileri, iç ve dış mimari yapıları, geçmişten günümüze tarihsel süreçleri ile işleyiş ve faaliyetlerini başta Süryani müelliflerin eserleri olmakla etraflı bir literatür incelemesi üzerinden okuyucuya aktarmıştır.

Genel olarak söz konusu çalışma, Mezopotamya'nın kadim halkı olan Süryanilerin siyasi, sosyal, kültürel ve iktisadi yapılarını, bilimsel araştırma metoduna uygun hassasiyetle inceleyerek hem akademik çevre hem de genel okuyucu kitlesine hitap etmektedir. Eser, Süryaniler hakkında mevcut literatür taramasını titizlikle sürdürmüş, saha çalışmalarıyla beraber konu bütünlüğü ayrıntılı bir şekilde irdelenmiştir. Bu bütünlük, eserin bölümleriyle özdeşleşerek duru ve akıcı bir anlatımın ortaya çıkmasını sağlamış, Süryaniler hakkında inceleme yapacak olan araştırmacılar için hacimli bir kılavuz sunmuştur.

Kaynakça

Koç Başar, C. (2017). Osmanlı Millet Sisteminden Ulusa Geçiş. **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, 23(1), ss.195-231.

Küçük, Z. G. (2013). **Mardin Çevresinde Süryaniler**. Ankara: Sarkaç Yayınları.

Eyyüp EFEÖĞLU,

Mardin Artuklu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı,
Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi,
e-mail: eyyupefeglu@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8785-6802.